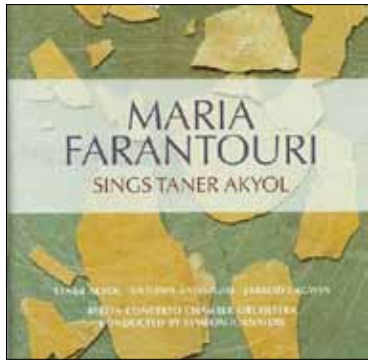

CD SONGS

Politieke liederen
Maria Farantouri

Maria Farantouri staat er weer. Jarenlang werkte de Griekse zangeres samen met componist Mikis Theodorakis. Ze brachten liederen met een sterke inhoud, politiek zowel als maatschappelijk. Zoals de beroemde Mauthausencyclus, waarin de genocide tijdens Wereldoorlog II werd herdacht, maar indirect ook de eigentijdse onderdrukking door het kolonelsregime in Griekenland. In onze streken werden die liederen bijzonder populair door de vertolking van Liesbeth List.

De eerste plaat van de in 1966 negentienjarige Farantouri was een uitvoering van deze cyclus. Theodorakis' poëtische kracht bestond erin dat hij een liefde bezong die sterker bleek dan de dood, uit welke hoek die ook mocht komen. En Maria Farantouri was van die boodschap de gedreven evangeliste. Ze werd wereldberoemd met haar interpretaties van de liederen van Berhold Brecht en Garcia Lorca, en het beroemde socialistische Latijns-Amerikaanse lied *Hasta siempre, Comandante Che Guevara*.

Farantouri verdween een aantal jaren uit de internationale actualiteit, wat niet wegneemt dat ze heel druk bezig bleef in eigen land. Zo was ze een tijd lang parlementslid voor de Griekse socialistische partij PASOK. En nu staat ze daar weer, met een bijzonder project: ze zingt liederen van de Turks-Koerdische muzikant Taner Akyol, een man die de traditionele muziek uit Anatolië als basis neemt voor zijn moderne composities. Ook hier speelt politiek een rol. We mogen niet vergeten dat er tussen Turken en Grieken een eeuwenlange vete bestaat en evenmin dat de positie van de Koerden in Turkije heel precair is.

Kortom, deze bundel met 'mooi klinkende' exotische muziek heeft een dubbele, gevaarlijke bodem. Dit zijn geen leuke liefdesliedjes, geen vluchtige verkenningen van een toerist die in extase raakt over de schoonheid van het landschap, maar liederen waarin elke noot een steen des aanstoots wordt. Waaraan men zich het hart kwetst aan de roep om *dayé, dayé* (moeder, moeder), want dat centrale lied vertelt over de genocide van het dorp Der-sim in 1936. Dit is muziek bij de romans van Orhan Pamuk. Minder hadden we trouwens niet van Maria Farantouri verwacht. (JC)

Maria Farantouri sings Taner Akyol, door Maria Farantouri (zang) met de medewerking van Taner Akyol (zang), Antonis Anissegos (piano), Jarrod Gagwin (percussie) en het Kammerorchester Berlin onder leiding van Simeon Joannidis, ENJA (distributie codex), ENJ 95612, 22,50 euro.

en het absolute pareltje, het adagio KV 540. Eigenaardig dat beide composities nooit opgenomen werden in een groter geheel, maar misschien kon het ook niet anders. Op zich zijn ze al gewoonweg top, wat zou men er nog naast kunnen plaatsen?

Musiceren is altijd interpreteren. En zichzelf in dienst stellen van het scheppende werk van een ander. Dat vergt zowel nederigheid als inzicht en wijsheid. Kristian Bezuidenhout heeft geen gebrek aan beide: nooit klinkt zijn benadering slaafs en inhoudloos, maar evenmin laat hij zich betrapen op overdreven branie. Dit is geen opdringerige man die ons tegen heug en meug met zijn interpretatie wil om de oren slaan, maar een kunstenaar die op een subtiele manier overtuigt met de schoonheid van de melodie. (JC)

Wolfgang Amadeus Mozart, *Keyboard Music, Volume 2. Keyboard Sonatas Number 10 in C, KV330. Number 14 in C Minor, KV457. Adagio in B Minor, KV540. Rondo in D, KV485. Rondo in A Minor, KV511*, door Kristian Bezuidenhout, harmonia Mundi USA, HMU907498, 22,50 euro.

CD KLASSIEK

Pianowerk
Wolfgang Amadeus
Mozart

Mozarts klaviermuziek hoort eigenlijk niet thuis op een machtige hedendaagse Steinway. We wisten dat al poosje, maar het staat voorgoed in ons hart geprent sinds we de opname van Kristian Bezuidenhout mochten beluisteren. Hij bespeelt daarop een moderne pianoforte, een kopie van een Anton Walter uit 1802.

Bouwer Paul McNulty laat dit instrument perfect klinken om Mozarts subtiele kleurenpracht als een pauwenstaart te laten opengaan. Bovendien bevat de cd geen doordeweekse nummers, maar minstens twee van de meest beklievende klavierstukken van de componist: het rondo KV 511

FOTOBOEK

Alledaags autisme
Stef Renodeyn &
Cis Van Peer

Het fotografischewerk van Stef Renodeyn is erg origineel. Hij portretteerde bijvoorbeeld voordien dak- en thuislozen en heeft daarbij steeds oog voor hun omgeving. Een opgerold slaapmatje in besneeuwd gras, lege flessen in een barak — even vaak als mensen spelen voorwerpen de hoofdrol in Renodeyns foto's.

Ook het nieuwe boek *Zie wie ik ben*, over mensen met autisme, is slechts voor de helft gevuld met portretten. De andere interieurs

en landschappen op de foto's zijn 'leeg'. Renodeyn toont de mens niet in, maar via zijn habitat. Misschien zegt dat ook wel iets over de fotograaf: Renodeyn heeft zelf autisme. „Fotograferen is voor mij een poging om iets duidelijk te stellen, maar het is ook een poging om de ervaring van onduidelijkheid te delen”, stelt hij in de inleiding.

Het boek wil allereerst het cliché ontcrachten dat autisten mensen zijn die in hun eigen wereld opgesloten zitten. „Veel mensen met de diagnose van autisme die ik sprak, zijn rasechte filosofen, religieuzen, zinzoekers of gewoonweg heerlijke levensgenieters”, schrijft Renodeyn. „Ze stellen de gevestigde orde al dan niet op vriendelijke wijze ter discussie, ze verleiden je voor de camera, zonder te doen alsof. Ze zoeken naar wat 'echt' is, zonder compromissen.”

Als aanvulling op de foto's ging auteur Cis Van Peer praten met acht van de geportretteerde men-

sen. Net zoals de foto's tonen de verhalen bovenal mensen zoals u en ik, voor wie sociale moeilijkheden en eigenaardigheden zeker niet op de eerste plaats komen. „Er zijn mensen die alleen maar mijn autisme zien en niet langer de Annelies die zo veel meer is. Zover mag het bij mij niet komen”, vat een zeventienjarig meisje het samen. „Ik ben Annelies... met een klein stukje autisme.” (JVH)

Stef Renodeyn & Cis Van Peer, *Zie wie ik ben. Autisme in woord en beeld*, Lannoo, Tielt, 2012, 192 blz., 24,99 euro, ISBN 978 94 014 0004 6.

BOEK LEVEN

Voor de stervenden
Hans Bouma

Hans Bouma schreef een boek dat zowel gericht is aan nabestaanden als aan de mens die zelf met een naderend levens-

einde wordt geconfronteerd. De stervende wordt dan ook met 'je' aangesproken. De lectuur heeft echter ook als gevolg dat de 'gezonde' lezer zich ook een beetje een stervende voelt. „Als iemand sterft die je lief is, sterf je zelf mee, en toch blijf je maar leven, ga je door met leven”, schrijft Bouma. Mensen zijn steeds medemensen en daarom is mededogen een waarde van belang.

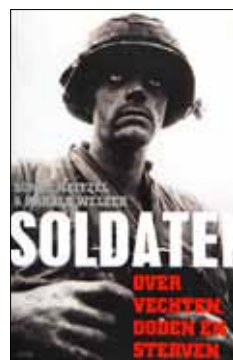
De vele indringende teksten zijn een pleidooi om de mens in terminale fase niet alleen te laten, maar ook als mens te blijven behandelen. Bouma geeft naast bedenkingen bij euthanasie en palliatieve sedatie ook veel om over na te denken: „Het besef dat leven behalve komen ook gaan is, wordt in onze moderne cultuur steeds zwakker. De dood is een vreemd verschijn-

sel geworden, we houden hem zo ver mogelijk buiten onze horizon.”

Was sterven vroeger makkelijker? Wellicht niet. (EDS)

Hans Bouma, *Maar ik ben er nog. Trouw aan wie sterven gaat*, Forte/Altiora, Averbode, 2012, 156 blz., 17,95 euro, ISBN 978 90 79956 15 9.

BOEK GESCHIEDENIS

Soldaten
Sönke Neitzel &
Harald Welzer

In 1973 werd aan de universiteit van Princeton in de Verenigde Staten een experiment uitgevoerd waarbij een groot aantal studenten werd opgeroepen aanwezig te zijn bij radio-opnamen over de barmhartige Samaritaan. De studenten werden afzonderlijk aangespoord zich naar een bepaald gebouw te reppen. Daar lag evenwel een schijnbaar hulpeloze man op de grond. Slechts zestien van de veertig proefpersonen namen uiteindelijk een poging de man bij te staan.

Het experiment komt ter sprake in een boek over de Duitse soldaten tijdens de Tweede Wereldoorlog. Hoe gingen zij om met de

wreedheid van de oorlog? Waarom deden ze er zelfs aan mee of bleven ze stoïcijns doof voor de vervolging van de joden? Twee Duitse historici, geboren lang na de Tweede Wereldoorlog, beten zich vast in die vraag en pluisden vooral de verslagen van ondervragingen en afluistertapes van door de Britten en Amerikanen gevangengenomen Duitse officieren uit.

Anders dan vaak gedacht, speelde de nationaal-socialistische ideologie een veeleer bescheiden rol bij de motivatie van de Duitse soldaten om oorlog te voeren. Al waren de meeste Duitse soldaten antisemitisch en zagen zij in Adolf Hitler hun leider, toch waren de grote thema's uit de nazi-ideologie afwezig in hun denken. Het was vooral het kader van de oorlog zelf, de banaliteit van de situatie, die hen maakte tot wie ze waren.

De bronnen tonen goed aan dat soldaten en officieren reeds vanaf 1943 meenden dat Hitler Duitsland veel had gebracht, maar dat er aan zijn militaire capaciteiten moest worden getwijfeld en hij de doodgraver van het Duitse Rijk was. Vreemd genoeg ging de oorlog toen nog twee jaar voort en bleef het Duitse leger hardnekkig vechten, al was je overgeven alvast in de rangen van de Wehrmacht niet echt een schande.

De auteurs zoeken ook naar vergelijkingen met andere oor-

logssituaties die grondig wetenschappelijk werden bestudeerd, vooral dan de oorlog in Vietnam. Het geeft ons een beeld van waarom gewone en goed opgevoede mensen tot extreem geweld komen. Eenduidig is het antwoord niet. Een eenvoudige verklaring is er niet. „De mens is geen hond van Pavlov,” stellen de auteurs, „maar doet ook zelden iets na alle kosten en baten te hebben afgewogen.”

Mensen handelen en beslissen steeds binnen bepaalde kaders. „Het is nou eenmaal oorlog”, schreef een Duitse militair in een brief naar huis, waarin hij zijn eigen gruweldaden beschreef. (EDS)

Sönke Neitzel & Harald Welzer, *Soldaten. Over vechten, doden en sterven*, Ambo, Amsterdam, 2012, 486 blz., 29,95 euro, ISBN 978 90 2632 456 7.